

Załącznik Nr 1
do Uchwały Nr 943/XLIV/14
Sejmiku Województwa Pomorskiego
z dnia 27 października 2014 r.

ZARZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

**WOJEWÓDZKI PROGRAM WSPIERANIA
RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ
NA LATA 2014-2020**

GDAŃSK 2014

SPIS TREŚCI

WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW	3
WPROWADZENIE	4
1. SYTUACJA POMORSKICH RODZIN	5
2. CELE, PRIORYTETY I DZIAŁANIA	16
3. RAMY FINANSOWE	23
4. KLUCZOWI PARTNERZY	24
5. SYSTEM REALIZACJI, MONITOROWANIA ORAZ OCENY REALIZACJI	24
6. PROCEDURA AKTUALIZACJI	25

WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW

BDL	Bank Danych Lokalnych
CIS	Centrum Integracji Społecznej
ES	ekonomia społeczna
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JST	jednostki samorządu terytorialnego
MPiPS	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
NGO	organizacje pozarządowe (<i>non-governmental organization</i>)
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PES	podmioty ekonomii społecznej
PSME	Pomorski System Monitoringu i Ewaluacji
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
PUW	Pomorski Urząd Wojewódzki
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego
RPS	Regionalny Program Strategiczny
SPS	Strategia Polityki Społecznej Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020
SRWP	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020
SWP	Samorząd Województwa Pomorskiego
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy
ZWP	Zarząd Województwa Pomorskiego

WPROWADZENIE

Rodzina, pojęcie tak oczywiste i ważne dla każdego z nas, bez względu jaką rolę pełni w życiu, jest równocześnie strategicznym wyzwaniem i najistotniejszym Podmiotem interwencji dla samorządu województwa, samorządów terytorialnych i organizacji społecznych.

Diagnozowane problemy, z którymi na co dzień spotykają się pomorskie rodziny, w tym: bezrobocie, niewydolność finansowa, zmiana modelu i osłabienie więzi rodzinnej czy ograniczony dostęp do usług społecznych stanowią podstawę do projektowania założeń i realizacji pomorskiej polityki rodzinnej.

Rodzinami szczególnie wrażliwymi na zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej są rodziny z dziećmi, w szczególności zaś rodziny wielodzietne. Mimo stosunkowo korzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej województwa i najwyższego w kraju poziomu zadowolenia z życia, wiele rodzin dotyka zjawisko zagrożenia wykluczeniem społecznym, zwłaszcza w jego najgroźniejszej formie - ubóstwa skrajnego. Niepokojąca jest również ustawiczna tendencja spadkowa zawieranych małżeństw oraz zwiększający się odsetek rodzin niepełnych. Z ogólnej liczby rodzin z dziećmi - 20 % stanowią osoby samotnie wychowujące dzieci. Martwić może również stale spadająca liczba rodzin wielodzietnych.

Samorząd Województwa Pomorskiego mając na uwadze kluczową rolę rodziny jako Podmiotu swoich działań uznał, że w strategicznym interesie regionu leży wzmocnienie jej podstawowych funkcji. Odzwierciedleniem tej decyzji są zapisy poczynione w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 oraz w innych dokumentach będących jej integralną częścią, w tym Strategii Polityki Społecznej Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, której jeden z celów strategicznych kierunkuje interwencje bezpośrednio na rzecz rodziny i brzmi **Właściwie Funkcjonująca Rodzina**. Jest on równocześnie celem głównym Wojewódzkiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2014-2020.

Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2014-2020 jest dokumentem o charakterze operacyjno-wdrożeniowym dla zapisów Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, Strategii Polityki Społecznej Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, będącej integralną częścią SRWP oraz Regionalnego Programu Strategicznego *Aktywni Pomorzanie*. Kierunkuje on prowadzone i planowane działania w ramach tego obszaru jednocześnie uspołniając je z celami polityki regionalnej oraz strategicznymi działaniami zawartymi w SRWP. Zakres tematyczny Programu obejmuje cel strategiczny SRWP i dwa cele strategiczne SPS, które znajdują swoje odzwierciedlenie w trzech celach szczegółowych RPS *Aktywni Pomorzanie*. Osiągnięciu celów operacyjnych SRWP i SPS mają służyć kompleksowe działania, które w sposób wyselekcjonowany i zhierarchizowany wskazane zostały w części projekcyjnej dokumentu.

**WOJEWÓDZKI PROGRAM WSPIERANIA RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ
NA LATA 2014-2020**

Cel strategiczny z SRWP	Cel strategiczny z SPS	Cel szczegółowy z RPS Aktywni Pomorzanie
Aktywni Mieszkańcy	Właściwie funkcjonująca rodzina	Wysoki poziom zatrudnienia
		Wysoki poziom kapitału społecznego
		Efektywny system edukacji
	Integrująca rola polityki społecznej	Wysoki poziom zatrudnienia
Wysoki poziom kapitału społecznego		

1. SYTUACJA POMORSKICH RODZIN

Sytuację demograficzną województwa pomorskiego uznać należy jako względnie dobrą. W roku 2013 w województwie pomorskim zamieszkiwało 2,29 mln osób¹. Tym samym pod względem ludności Pomorskie zajmowało 7 miejsce wśród wszystkich województw. Na 1 km² przypadło średnio 125 osób. Dzieci i młodzież w wieku od 0 do 17 lat w 2013 roku w województwie stanowiły 20% całej populacji, osoby w wieku produkcyjnym (kobiety 18-60 lat, mężczyźni 18-65 lat) stanowiły 63% populacji, osoby w wieku poprodukcyjnym (kobiety powyżej 60 lat, mężczyźni powyżej 65 lat) stanowiły 17% populacji.

Województwo pomorskie charakteryzuje się dodatnim przyrostem naturalnym ludności. Wartość dodatnią przyrostu naturalnego odnotowano jeszcze, poza województwem pomorskim, w zaledwie 4 innych województwach (wielkopolskie, małopolskie, podkarpackie, mazowieckie). W roku ubiegłym przyrost naturalny na 1 000 mieszkańców w Pomorskiem wyniósł 1,7² i był on najwyższy wśród wszystkich województw.

Poziom obciążenia demograficznego, czyli stosunku osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wyniósł w roku 2013 w województwie pomorskim 57,8. Wartość ta tym samym nie odbiegała znacznie od średniej krajowej która wyniosła w tym samym okresie 57,6.

W skali kraju zaobserwować można ogólną tendencję starzenia się społeczeństwa. Sytuację tę obrazuje między innymi stosunek osób w wieku

¹ Źródło danych GUS BDL.

² Tamże.

poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, czyli osób od 17 roku życia do wieku emerytalnego. Dla kraju wskaźnik ten wyniósł w 2013 roku 29,0³. Pomorskie charakteryzuje się względnie niskim w skali kraju poziomem tego wskaźnika. W roku ubiegłym było to 26,9.

Niemniej jest on zróżnicowany terytorialnie. Najwięcej osób w wieku poprodukcyjnym w stosunku do osób wieku produkcyjnym jest w miastach. W tej kwestii wyróżnia się przede wszystkim Miasto Sopot gdzie w roku 2013 średnio na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 45,5 osób w wieku poprodukcyjnym. W Gdyni wskaźnik ten wyniósł 35,9, w Gdańsku 33,9, w Słupsku 32,6.

Najniższy poziom tego wskaźnika odnotowano z kolei w powiatach gdańskim 19,6 i kartuskim 19,9.

Według prognoz liczby ludności w poszczególnych grupach wiekowych, liczba osób w wieku powyżej 65 lat na przestrzeni najbliższych lat będzie stale rosła. Jednocześnie liczba dzieci i młodzieży do 17 roku życia będzie spadać.

Na przełomie 10 lat spadała ogólna liczba dzieci i młodzieży w województwie pomorskim. W roku 2003 dzieci i młodzieży od 0 do 19 roku życia stanowiła 26,54% populacji, a w roku 2013 już tylko 21,9%.

Tabela nr 1 Liczba dzieci i młodzieży w woj. pomorskim w roku 2003 i 2013

grupy wiekowe	2003		2013	
	liczba	odsetek w całej populacji	liczba	odsetek w całej populacji
0-4 lat	114 504	5,2%	130 424	5,7%
5-9 lat	128 429	5,9%	127 464	5,5%
10-14 lat	155 748	7,1%	115 949	5,0%
15-19 lat	182 290	8,3%	129 176	5,6%
razem	580 971	-	503 013	-

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Liczba rodzin

Zmiany demograficzne, takie jak starzenie się społeczeństwa, zmiany w stylu i jakości życia czy zmiany kulturowe wpływają realnie na kształt współczesnej rodziny. Powszechnie staje się odkładanie momentu zakładania rodziny przez młode osoby. Na przestrzeni ostatnich 5 lat zaobserwować można tendencję spadku liczby zawieranych małżeństw, przy jednoczesnym wzroście liczby rozwodów. W roku 2013 na każde 1000 mieszkańców województwa pomorskiego zawarto 4,7 małżeństw oraz wystąpiło 1,7 rozwodów. Z kolei jeszcze w roku 2008 na każde 1000 mieszkańców województwa zawierano 7,2 małżeństw oraz dochodziło do 1,9 rozwodów.

³ Tamże.

Według danych cenzusowych w województwie pomorskim w 2011 roku zamieszkiwało dokładnie 646 099 rodzin⁴, co w stosunku do roku 2002 stanowi wzrost o około 9%. Sytuacja ta jest niewątpliwie skorelowana ze wzrostem ogólnej liczby mieszkańców województw.

Zasadnicze zmiany widać najwyraźniej w obowiązujących modelach rodziny. W porównaniu z rokiem 2002 zmalała o ponad 14 tys. liczba małżeństw z dziećmi, a o prawie 5 tys. wzrosła z kolei liczba związków nieformalnych z dziećmi oraz bez dzieci. Powiększyło się również grono samotnie wychowujących matek i ojców, odpowiednio o 22,7 tys. i 7 tys. Zmiany te mogą być efektem wspomnianych wcześniej zmian demograficznych czy kulturowych, ale też uregulowań prawnych.

Tabela nr 2 Liczba rodzin według typów w woj. pomorskim w roku 2002 i 2011

Typy rodzin	2002 (w tys.)	2011 (w tys.)	różnica	różnica %
rodziny ogółem	592,4	646,1	53,7	+9,1%
małżeństwa bez dzieci	126,5	154,8	28,3	+22,4%
małżeństwa z dziećmi	333,2	319,1	-14,1	-4,2%
partnerzy bez dzieci	5,8	10,7	4,9	+84,5%
partnerzy z dziećmi	8,1	13	4,9	+60,5%
samotne matki	105,5	128,2	22,7	+21,5%
samotni ojcowie	13,3	20,3	7,0	+52,6%

Źródło: *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie pomorskim. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Ludności i Mieszkań 2011.*

Liczba rodzin z dziećmi, zarówno opierających się na związkach nieformalnych jak i małżeństwach w województwie pomorskim jest zróżnicowana terytorialnie. Najwięcej rodzin z dziećmi zamieszkuje w powiatach kartuskim i kościerskim, stanowią one odpowiednio 62,5% oraz 59,0% wszystkich rodzin w tych powiatach. Wysoki odsetek rodzin z dziećmi odnotowano również w powiatach bytowskim i chojnickim - 57,6%. Najmniej rodzin z dziećmi zamieszkiwało w miastach na prawach powiatu: w Sopocie - 37,8%, w Słupsku - 42,6%, w Gdańsku- 44,4%. Średnia dla całego województwa wyniosła 51,4%.

Zauważalną tendencją jest posiadanie mniejszej liczby dzieci w rodzinie. Średnia liczba dzieci w rodzinach z dziećmi do 24 roku życia będącymi na utrzymaniu rodziców wynosiła w 2011 roku 1,65, i była ona niższa o 0,25 p. p. od średniej z roku 2002. Większe rodziny występują w dalszym ciągu na wsi. Średnia liczba dzieci w rodzinach do 24 roku życia w mieście wynosiła 1,54, a na wsi 1,83. Większość rodzin z dziećmi do 24 roku życia będącymi na utrzymaniu stanowią rodziny z 1 dzieckiem - 52,5%.

⁴ Źródło danych GUS NSP 2011 (dane z ostatniego Narodowego Spisu Ludności dotyczące liczby rodzin są najbardziej aktualne).

Tabela nr 3 **Rodziny z dziećmi do 24 lat będących na utrzymaniu według liczby dzieci**

Liczba dzieci	%
1	52,5
2	35,0
3	9,4
4 i więcej	3,2
średnia liczba dzieci	1,65
średnia liczba dzieci miasto	1,54
średnia liczba dzieci wieś	1,83

Źródło: *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie pomorskim. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Ludności i Mieszkań 2011.*

W pomorskich rodzinach wychowuje się coraz mniej dzieci. W sumie w okresie pomiędzy spisami o prawie 100 tys. zmalała liczba dzieci do 24 roku życia, będących na utrzymaniu. Doszło również do zmiany struktury wiekowej dzieci w rodzinach. W roku 2011 przybyło najmłodszych dzieci (do 2 lat) o ponad 14 tys., zmalała z kolei liczba dzieci w starszych grupach wiekowych.

Tabela nr 4 **Liczba dzieci w rodzinach do 24 lat będących na utrzymaniu w podziale na grupy wiekowe**

Grupa wiekowa	2002 (w tys.)	2011 (w tys.)
0-2 lata	67,2	81,6
3-6	97,8	98,4
7-14	242,4	188,6
15-17	100,3	75,1
18-24 lata	127,4	102,5
razem	635,2	546,2

Źródło: *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie pomorskim. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Ludności i Mieszkań 2011, Bank Danych Lokalnych*

Obecnie rodziny wielodzietne stają się rzadkością. Rodziny z 3 i więcej dziećmi stanowią 12,5% rodzin z dziećmi do 24 roku życia będącymi na utrzymaniu. W roku 2002 na terenie województwa pomorskiego zamieszkiwało ponad 60 tys. takich rodzin. Według danych z 2011 roku, rodzin takich było już zaledwie 41,5 tys. W dalszym ciągu model rodziny wielodzietnej jest najbardziej popularny na wsi, gdzie stanowiły one 18,9% wszystkich rodzin. W mieście rodziny wielodzietne stanowiły zaledwie 8,7% ogółu rodzin.

Postawioną wcześniej tezę o zmianie istniejących modeli rodziny potwierdzają dane dotyczące liczby dzieci wychowujących się w różnych typach rodzin. W porównaniu do roku 2002 o ponad 100 spadała liczba dzieci wychowujących się w rodzinach, w których rodzice są małżeństwem. Coraz więcej dzieci wychowuje się

w rodzinach gdzie rodzice tworzą związki nieformalne. Więcej dzieci wychowywanych jest również przez samotne matki i samotnych ojców.

Tabela nr 5 **Dzieci w rodzinach do 24 lat będące na utrzymaniu w podziale na typ rodziny**

Typ rodziny	2002 (w tys.)	2011 (w tys.)
małżeństwa	519,3	413,6
związki partnerskie	13,1	18,5
samotnie wychowujące matki	94,0	101,8
samotnie wychowujący ojcowie	8,8	12,3
razem	635,2	546,2

Źródło: *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie pomorskim. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Ludności i Mieszkań 2011, Bank Danych Lokalnych*

Rodzina zagrożona wykluczeniem społecznym

W ciągu ostatnich lat na terenie województwa pomorskiego przybywa osób żyjących w ubóstwie. W 2012 roku prawie co dziesiąty mieszkaniec województwa żył poniżej minimum egzystencji, czyli nie mając możliwości zaspokojenia swoich podstawowych potrzeb, bez których występuje już poważne zagrożenie życia i zdrowia. Zbliżony odsetek mieszkańców województwa pomorskiego żył poniżej ustawowej granicy ubóstwa, która uprawnia do otrzymywania świadczeń z pomocy społecznej. Poniżej relatywnej granicy ubóstwa, czyli na poziomie dochodów na jednego członka gospodarstwa domowego nie przekraczających 50% średnich wydatków gospodarstw domowych żyło w 2012 roku ponad 20% mieszkańców województwa.

Tabela nr 6 **Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg granic ubóstwa - odsetek osób w gospodarstwach domowych poniżej granic w woj. pomorskim w latach 2008-2012**

	2008	2009	2010	2011	2012
minimum egzystencji	6,3	7,0	7,1	9,2	9,8
relatywna granica ubóstwa	18,2	17,6	20,1	19,5	20,3
ustawowa granica ubóstwa	10,9	9,9	9,8	9,9	10,6

Źródło: *Bank Danych Lokalnych, GUS*

Tabela nr 7 **Odsetek korzystających z pomocy społecznej, oraz stopa bezrobocia w woj. pomorskim w latach 2007-2013**

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
odsetek korzystających z pomocy społecznej	11,6	10,1	10,0	10,0	9,4	8,8	9,0
stopa bezrobocia	10,7	8,4	11,9	12,3	12,5	13,4	13,3

Źródło: *Bank Danych Lokalnych, GUS; sprawozdanie MPiPS 03R za rok 2013*

Pomimo wzrostu odsetka osób żyjących poniżej granicy ubóstwa (wg różnych kryteriów), na przestrzeni ostatnich lat odnotowuje się tendencję spadkową odsetka osób korzystających z pomocy społecznej. Spadek ten odbywa się przy jednoczesnym wzroście stopy bezrobocia w regionie. Względnie niski poziom odsetka osób korzystających z pomocy społecznej wynika ze skuteczności pracy socjalnej prowadzonej w pomorskich ośrodkach pomocy społecznej. Wpływ na to miały realizowane w ostatnich latach projekty systemowe z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki realizowane przez pomorskie ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie.

W roku 2013 objętych pomocą społeczną było w sumie 86 012 rodzin. Największą wśród nich grupę stanowiły jednoosobowe gospodarstwa domowe.

Tabela nr 8 Rodziny wg liczby członków objęte pomocą społeczną w woj. pomorskim w 2013 roku

liczba osób w rodzinie	liczba rodzin	%
1	35 179	40,9%
2	12 747	14,8%
3	11 699	13,6%
4	12 295	14,3%
5	7 799	9,1%
6 i więcej	6 293	7,3%
razem	86 012	100,0%

Źródło: Sprawozdanie MPiPS 03R za rok 2013

Rodziny z dziećmi, wśród rodzin objętych pomocą społeczną, stanowiły istotny odsetek. W roku 2013 wyniósł on 42,9% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną. zaś rodziny niepełne oraz rodziny emerytów i rencistów to odpowiednio 13% i 16,3% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną.

Tabela nr 9 Wybrane typy rodzin objętych pomocą społeczną w 2013 roku

typy rodzin objętych pomocą społeczną	liczba rodzin	%
rodziny z dziećmi	36 881	42,9%
rodziny niepełne	11 181	13,0%
rodziny emerytów i rencistów	13 993	16,3%
rodziny objęte pomocą społeczną ogółem	86 012	100,0%

Źródło: Sprawozdanie MPiPS 03R za rok 2013

Wśród rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną największą grupę stanowią rodziny z dwójką dzieci (34,4%). Nie wiele mniej stanowi grupa rodzin z jednym dzieckiem (33,5%). Spory odsetek rodzin objętych pomocą społeczną tworzą ponadto rodziny z trojgiem dzieci (19,5%).

Tabela nr 10 Rodziny z dziećmi objęte pomocą społeczną

Liczba dzieci w rodzinie	Liczba rodzin z dziećmi	%
1	12 342	33,5%
2	12 691	34,4%
3	7 204	19,5%
4	2 891	7,8%
5	1 051	2,8%
6	424	1,1%
7 i więcej	278	0,9%
razem	36 881	100,0%

Źródło: Sprawozdanie MPiPS 03R za rok 2013

Najczęstszym powodem przyznania pomocy społecznej wśród pomorskich rodzin jest ubóstwo. Z tego tytułu w 2013 roku udzielono pomocy ponad 55 tys. rodzinom. Ważnym powodem przyznania pomocy społecznej, z punktu widzenia kondycji pomorskich rodzin, jest bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. W ubiegłym roku z tego tytułu udzielono pomocy ponad 18 tys. rodzinom.

Tabela nr 11 Wybrane powody przyznania pomocy społecznej

Powód przyznania pomocy społecznej	liczba rodzin
ubóstwo	55 347
sieroctwo	91
potrzeba ochrony macierzyństwa	8 487
w tym wielodzietność:	5 632
bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	18 408
w tym:	
- rodziny niepełne	10 032
- rodziny wielodzietne	4 692
przemoc w rodzinie	1 419

Źródło: Sprawozdanie MPiPS 03R za rok 2013

Infrastruktura i usługi społeczne

Infrastrukturę społeczną definiuje się jako miejsca świadczenia usług społecznych. Powszechnie można się spotkać z dość szerokim tłumaczeniem pojęcia usług społecznych, w skład których wchodzi usługi spoza obszaru pomocy społecznej.

Organizatorami i realizatorami usług społecznych z zakresu pomocy i integracji społecznej, mogą być różnego typu podmioty. Instytucje te mogą mieć charakter zarówno publiczny jak i społeczny czy prywatny. Przede wszystkim są to jednak jednostki organizacyjne pomocy społecznej - ośrodki pomocy społecznej, oaz powiatowe centra pomocy rodzinie i podległe im jednostki. Usługi mogą być realizowane także,

przez organizacje pozarządowe w ramach zlecenia zadań samorządu. Organizatorem usług społecznych są również same jednostki samorządu terytorialnego, oraz podległe im instytucje.

Zawarte w diagnozie dane dotyczą elementów infrastruktury społecznej istotnej w kontekście wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej⁵.

Ważnym elementem opisywanej infrastruktury jest mieszkalnictwo komunalne i socjalne wchodzące w zasoby gmin. W 2013 roku w zasobach pomorskich gmin było w sumie 56 588 lokali komunalnych. Tym samym zasób ten zmniejszył się o 0,8 % w stosunku do roku 2012. Wzrosła z kolei liczba mieszkań socjalnych. Wyniosła ona w sumie 4 584 lokali i była wyższa niż w roku poprzednim o 7%. W ubiegłym roku złożono 4 522 wnioski o przyznanie lokalu komunalnego oraz 5 169 wniosków o przyznanie lokalu socjalnego.

Odnotowano wzrost liczby zarówno przedszkoli, oddziałów przedszkolnych oraz żłobków. W 2013 roku powstało 271 nowych przedszkoli oraz 99 żłobków. Znaczny wzrost liczby tych placówek nie przyczynił się jednak do spadku liczby dzieci którym nie przyznano miejsca w żłobkach i przedszkolach. Do żłobków nie przyjęto w sumie 1 740 dzieci, 1 806 dzieciom nie przyznano miejsca w przedszkolu.

Ważnym elementem infrastruktury społecznej skierowanej do rodzin są placówki wsparcia dziennego. Ich główną funkcją jest wsparcie opiekuńczo-wychowawcze rodzin. W wielu wypadkach mają zapobiegać również umieszczaniu dzieci w pieczy zastępczej. Placówki te mogą być prowadzone w różnych formach. Najczęściej spotykaną formą placówek wsparcia dziennego są kluby, świetlice środowiskowe oraz ogniska wychowawcze. Oferują one przede wszystkim opiekę nad dziećmi, pomoc w nauce oraz pracę wychowawczą. Do placówek wsparcia dziennego zalicza się ponadto placówki typu specjalistycznego prowadzące zajęcia kompensacyjne, korekcyjne lub zapewniające pomoc psychologiczną i socjoterapeutyczną. Inną formą placówek wsparcia dziennego może być również praca podwórkowa, realizowana często w oparciu o metodę streetworkingu. Placówka wsparcia dziennego funkcjonuje przez cały rok, we wszystkie dni robocze, co najmniej 4 godziny dziennie w godzinach dostosowanych do potrzeb dzieci i rodziców. W województwie pomorskim w roku 2013 funkcjonowały w sumie 224 dzienne placówki wsparcia. Ze wsparcia tego typu placówek skorzystało 10 589 dzieci.

Formę dziennego wsparcia stosuje się również w pomocy osobom starszym, chorym i niepełnosprawnym. W tym celu funkcjonują Dzielne Domy Pomocy. W ramach tego typu placówki, świadczy się następujące usługi socjalne: udzielenie pomocy w podstawowych czynnościach życiowych, pielęgnacja, pomoc w załatwianiu spraw osobistych, terapia zajęciowa, podnoszenie sprawności, i aktywizacja, umożliwienie zaspokajania potrzeb kulturalnych, symulowanie nawiązania, utrzymania i rozwijania kontaktów z otoczeniem, działania prowadzące do usamodzielniania mieszkańców i pomoc w usamodzielnianiu. W województwie pomorskim w roku 2013 funkcjonowało w sumie 13 dziennych domów pomocy. Ze wsparcia tego typu placówek skorzystało 717 osób.

⁵ Dane dotyczące infrastruktury i usług społecznych pochodzą ze sprawozdawczości systemu pomocy społecznej. Przede wszystkim z Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2013, oraz ze sprawozdania MPiPS o3 R za rok 2013.

Rodziny korzystające ze wsparcia systemu pomocy społecznej uprawnione są do specjalistycznych usług społecznych (socjalnych). Najpopularniejszą formą takich usług jest praca socjalna. W roku 2013 z tej formy usług społecznych skorzystało 41 816 rodzin. Praca socjalna, w tym wypadku, to przede wszystkim pewne wyrównywanie braków materialnych i niematerialnych jakie posiada rodzina. Jest ona również świadczona w formie opieki lub działań doraźnych w przypadku zagrożenia wykluczeniem społecznym.

Inną formą usług społecznych skierowanych do rodzin jest poradnictwo specjalistyczne. Może ono mieć formę pomocy psychologicznej, polegającej głównie na diagnozowaniu i terapii psychologicznej. Poradnictwo to może polegać również na poradnictwie prawnym, np. poradnictwie lokatorskim. Ma ono na celu rozwiązanie głównych problemów rodziny korzystającej z pomocy społecznej. W roku 2013 z tego typu usług skorzystało 10 636 rodzin.

Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonuje 137 jednostek świadczących specjalistyczne poradnictwo dla rodzin. Bardzo często jednostki te jednocześnie świadczą pomoc w kilku zakresach. W większości takich jednostek bo w 110 udziela się poradnictwa psychologicznego, w 86 świadczy się poradnictwo prawne, w zaledwie 8 prowadzi się poradnictwo obywatelskie. Inne zakresy poradnictwa specjalistycznego to między innymi: poradnictwo medyczne, rodzinne, terapeutyczne, pedagogiczne, socjalne, informacyjne.

Do usług społecznych skierowanych do rodzin należy również interwencja kryzysowa. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb - poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych - schronienia do 3 miesięcy. W roku 2013 z tego rodzaju usług skorzystało 1 327 rodzin.

Tabela nr 12 Liczba rodzin którym udzielono specjalistycznych usług społecznych w latach 2011-2013

	2011	2012	2013
poradnictwo specjalistyczne (rodzinne)	11 078	11 379	10 636
praca socjalna	40 912	41 669	41 816
interwencja kryzysowa	1 289	931	1 327

Źródło: Sprawozdanie MPiPS 03R za rok 2013

Pieczą Zastępczą

Koordinacja pieczy zastępczej według ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 roku (t. j. Dz. U. 2013 poz. 135 z późn. zm.) jest jednym z zadań realizowanych przez powiatowe centra pomocy rodzinie.

W 2013 roku w województwie pomorskim funkcjonowało w sumie 2 733⁶ rodzin zastępczych. Większość, czyli 1 644 rodzin zastępczych, stanowiły rodziny spokrewnione z dzieckiem, 891 rodziny niezawodowe, 109 rodziny zawodowe,

⁶ Dane dotyczące Pieczy zastępczej pochodzą ze sprawozdania z wykonywania przez gminy i powiaty województwa pomorskiego zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej

44 pełniły funkcję pogotowia rodzinnego. Rodzinnych domów dziecka było w sumie 63. Bardzo niekorzystnym zjawiskiem jest niski odsetek rodzin zastępczych zawodowych, co implikuje potrzebę intensyfikacji działań na rzecz promocji idei rodzicielstwa zastępczego

Tabela nr 13 Rodziny zastępcze w woj. pomorskim w 2013 roku

Typy rodziny zastępczej	liczba
spokrewnione	1 644
niezawodowe	891
zawodowe	109
zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego	44
zawodowe specjalistyczne	45
rodzinne domy dziecka	63

Źródło: Sprawozdania z wykonywania przez gminy i powiaty województwa pomorskiego zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, opracowanie własne

Na obszarze województwa pomorskiego w roku 2013 funkcjonowało w sumie 78 placówek opiekuńczo-wychowawczych. Większość stanowiły placówki pełniące funkcję socjalizacyjną i rodzinną.

Tabela nr 14 Placówki opiekuńczo-wychowawcze wg typów w woj. pomorskim w 2013 roku

Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych wg typów	liczba
socjalizacyjna	52
interwencyjna	7
rodzinna	23
specjalistyczno-terapeutyczna	1

Źródło: Sprawozdania z wykonywania przez gminy i powiaty województwa pomorskiego zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, opracowanie własne

Tabela nr 15 Liczba dzieci w Placówkach opiekuńczo-wychowawczych wg typów w woj. pomorskim w latach 2012-2013

Placówki opiekuńczo-wychowawcze, pełniące funkcję:	Liczba dzieci przebywających placówkach	
	2012	2013
socjalizacyjną	865	965
interwencyjną	118	133
rodzinną	206	188
specjalistyczno-terapeutyczną	15	13

Źródło: Sprawozdania z wykonywania przez gminy i powiaty województwa pomorskiego zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, opracowanie własne

Na terenie województwa pomorskiego funkcjonuje ponadto 1 regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna, w której umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagający stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Wychowankowie opuszczający po osiągnięciu pełnoletności rodziny zastępcze oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze uprawnieni są do otrzymania pomocy. Rodziny zastępcze w 2013 roku opuściło 1.215 osób. Z tytułu usamodzielniania, w tym na kontynuowanie nauki, osobom tym przyznano świadczenia o łącznej kwocie 5.920.158 zł. Na jednego usamodzielnianego wychowanka rodziny zastępczej przypadła zatem średnia kwota świadczeń w wysokości 4.872,56 złotych.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze w roku 2013 opuściło 554 osób. Kwota przyznanych świadczeń dla opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze usamodzielnianych wychowanków wyniosła w sumie 2.608.508 zł. W przeliczeniu na jedną osobę daje to kwotę 4.708,50 zł. Prognozuje się, iż w roku 2014 osób opuszczających placówki będzie 541.

2. CELE, PRIORYTETY I DZIAŁANIA

CEL GŁÓWNY Właściwie Funkcjonująca Rodzina		
CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Ograniczenie wykluczenia społecznego rodzin	CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Zwiększenie efektywności systemu wspierania rodzin	CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Rozwój rodzinnej pieczy zastępczej
Priorytet 1.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa na rzecz poprawy sytuacji życiowej rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz ubóstwem	Priorytet 2.1 Rozwój spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych przeznaczonych dla rodzin, dzieci i młodzieży	Priorytet 3.1 Wspieranie rodzin zastępczych, adopcyjnych i biologicznych
Priorytet 1.2 Wspieranie ekonomicznej funkcji rodziny	Priorytet 2.2 Profesjonalizacja kadr i wspomaganie systemu wspierania rodziny	Priorytet 3.2 Wsparcie lokalnych systemów pieczy zastępczej
Priorytet 1.3 Wzmocnienie potencjału rodziny		

Cel szczegółowy 1 Ograniczenie wykluczenia społecznego rodzin

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Odsetek rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych aktywizacją społeczno-zawodową w Programie	0% (2014)	40%	Raz na rok	ROPS

Priorytet 1.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa na rzecz poprawy sytuacji życiowej rodzin i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz ubóstwem

Działanie 1.1.1	Realizacja programów aktywizacji społeczno-zawodowej rodzin i osób
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - Wdrażanie kompleksowych i zindywidualizowanych programów aktywizacji społeczno-zawodowej przy wykorzystaniu instrumentów aktywizacji zawodowej, społecznej, zdrowotnej i edukacyjnej - Monitoring sytuacji rodzin
Realizatorzy	SWP, ROPS, jednostki samorządu terytorialnego, instytucje rynku pracy, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, organizacje pozarządowe

Działanie 1.1.2	Integracja działań instytucji rynku pracy z instytucjami pomocy i integracji społecznej prowadzonych na rzecz wspierania rodzin
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - Wzmacnianie współpracy pomiędzy instytucjami rynku pracy i instytucjami pomocy i integracji społecznej na rzecz rodziny dotkniętej problemem bezrobocia - Promowanie innowacyjnych narzędzi wspierania rodziny - Promocja dobrych praktyk
Realizatorzy	ROPS, WUP

Priorytet 1.2 Wspieranie ekonomicznej funkcji rodziny

Działanie 1.2.1	Wparcie działań podejmowanych na rzecz poprawy sytuacji życiowej rodzin
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none">- Promowanie skutecznych rozwiązań na rzecz poprawy warunków mieszkaniowych rodzin oraz zapobiegania eksmisjom- Upowszechnianie rozwiązań z zakresu Ekonomii Społecznej wśród rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym- Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży w zakresie tworzenia nowych miejsc edukacji przedszkolnej i pracy środowiskowej z opiekunami dzieci- Promocja edukacji przedszkolnej- Wdrażanie rozwiązań ułatwiających powrót na rynek pracy oraz łączenie obowiązków zawodowych z prywatnymi osobom, które opiekują się osobami zależnymi, w tym dziećmi do lat 3
Realizatorzy	jednostki samorządu terytorialnego, SWP, ROPS, instytucje rynku pracy, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, podmioty ekonomii społecznej, organizacje pozarządowe

Działanie 1.2.2	Wzmacnianie i promocja działań na rzecz wsparcia rodzin wielodzietnych
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none">- Promowanie Programu Karty Rodzin Wielodzietnych- Monitoring Kart Rodzin Wielodzietnych
Realizatorzy	ROPS

Priorytet 1.3 Wzmocnienie potencjału rodziny

Działanie 1.3.1	Zwiększenie świadomości społecznej na temat roli i funkcji rodziny
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none">- Uwrażliwianie władz lokalnych na problemy rodziny przy planowaniu i realizacji polityki społecznej- Promocja modelu życia rodzinnego- Promowanie wychowawczej funkcji rodziny- Promowanie pozytywnego wizerunku rodziny

	<p>wielodzietnej</p> <ul style="list-style-type: none"> - Promowanie wspólnego spędzania czasu wolnego przez dzieci i rodziców - Promowanie większego udziału ojca w procesie wychowania dzieci - Promowanie działań edukacyjnych prowadzonych na rzecz modelu wychowania w rodzinie pełnej
Realizatorzy	SWP, jednostki samorządu terytorialnego, ROPS, organizacje pozarządowe

Działanie 1.3.2	Wzmacnianie środowiskowych form aktywizacji rodziny, w ramach profilaktyki wykluczenia społecznego wśród dzieci i młodzieży
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - Promocja i wspieranie rozwoju asystentury rodzinnej - Wspieranie powstawania rodzin wspierających - Wzmacnianie lokalnych grup wsparcia rodziny - Wzmacnianie lokalnych, środowiskowych form aktywizacji społecznej dzieci i młodzieży - Realizacja programów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży
Realizatorzy	SWP, jednostki samorządu terytorialnego, ROPS, organizacje pozarządowe

Cel szczegółowy 2 Efektywny system wspierania rodzin

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Odsetek rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi w Programie	0% (2014)	20%	Raz na rok	ROPS

Priorytet 2.1 Rozwój spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych przeznaczonych dla rodzin, dzieci i młodzieży

Działanie 2.1.1	Wspieranie rodziny w prawidłowym pełnieniu jej funkcji
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - Rozwój poradnictwa specjalistycznego w tym rodzinnego - Pomoc psychologiczno-pedagogiczna - Rozwój środowiskowej pracy socjalnej - Wspieranie powstawania grup samopomocowych - Wspomaganie rodzin w zagospodarowaniu czasu wolnego
Realizatorzy	SWP, jednostki samorządu terytorialnego, ROPS, organizacje pozarządowe

Działanie 2.1.2	Rozwój infrastruktury i powiązanych z nią działań na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - Tworzenie nowych i rozwijanie istniejących placówek wsparcia dziennego przeznaczonych dla dzieci i młodzieży - Wspieranie powstawania klubów młodzieżowych
Realizatorzy	SWP, jednostki samorządu terytorialnego, ROPS, organizacje pozarządowe

Priorytet 2.2 Profesjonalizacja kadr i wspomaganie systemu wspierania rodziny

Działanie 2.2.1	Specjalistyczne szkolenia
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none">- Szkolenie kadr systemu wspierania rodziny oraz organizacji pozarządowych, których statutowym zadaniem jest wsparcie rodziny- Diagnozowanie potrzeb szkoleniowych pod kątem pracy z rodziną
Realizatorzy	ROPS

Działanie 2.2.2	Wspieranie samorządów
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none">- Powołanie i działalność Wojewódzkiej Rady ds. Rodziny- Wspieranie działań jednostek samorządu gminnego i powiatowego oraz ich jednostek organizacyjnych, organizacji pozarządowych, na rzecz rozwoju zawodowego osób zajmujących się wspieraniem rodzin
Realizatorzy	SWP, ROPS

Cel szczegółowy 3 Rozwój rodzinnej pieczy zastępczej

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Odsetek rodzin zastępczych objętych wsparciem programu	0% (2014)	40%	Raz na rok	ROPS

Priorytet 3.1 Wspieranie rodzin zastępczych, adopcyjnych i biologicznych

Działanie 3.1.1	Promocja i wspieranie rodzin zastępczych
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none">- Promowanie działań na rzecz pozyskiwania kandydatów na rodziców zastępczych- Wsparcie w podnoszeniu kompetencji opiekuńczo-wychowawczych rodzin zastępczych- Wspieranie tworzenia rodzin pomocowych
Realizatorzy	jednostki samorządu terytorialnego, ROPS, organizacje pozarządowe

Działanie 3.1.2	Wspieranie rodzin biologicznych i adopcyjnych
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - Udzielenie i zapewnienie specjalistycznej pomocy rodzinom naturalnym przed umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej - Udzielenie i zapewnienie specjalistycznej pomocy oraz organizacji kontaktów z dziećmi rodzinom naturalnym, których dziecko zostało umieszczone w pieczy zastępczej - Wspieranie rodzin po zakończeniu procesu adopcji
Realizatorzy	jednostki samorządu terytorialnego, ROPS, organizacje pozarządowe

Działanie 3.1.3	Wsparcie dla usamodzielnianych wychowanków
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - Rozwój usług towarzyszących procesowi usamodzielniania - Monitoring sytuacji usamodzielnianych wychowanków
Realizatorzy	jednostki samorządu terytorialnego, ROPS, organizacje pozarządowe

Priorytet 3.2 Wsparcie lokalnych systemów pieczy zastępczej

Działanie 3.2.1	Promocja rozwoju profesjonalnych, lokalnych form wspierania pieczy zastępczej
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - Inspirowanie samorządów powiatowych do opracowywania powiatowych programów rozwoju pieczy zastępczej - Rozwój współpracy instytucji jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego, powiatowego i wojewódzkiego na rzecz pieczy zastępczej - Zwiększenie kompetencji pracowników lokalnych instytucji realizujących zadania z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej - Wspieranie lokalnych organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej oraz wolontariatu w działaniach prowadzonych na rzecz rozwoju pieczy zastępczej
Realizatorzy	jednostki samorządu terytorialnego, ROPS, organizacje pozarządowe

3. RAMY FINANSOWE

Realizacja celów Programu finansowana będzie z następujących źródeł:

- a) środki publiczne krajowe:
 - budżety jednostek samorządu terytorialnego,
 - budżet SWP,
 - środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw,
- b) środki publiczne zagraniczne:
 - środki unijne w dyspozycji SWP,
 - środki unijne zarządzane na poziomie krajowym,
 - środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych,
- c) środki prywatne.

Szacunkowa wartość środków dostępnych na realizację Programu wyniesie ponad **334 mln zł**.

Szacunkowy podział środków na poszczególne cele szczegółowe i priorytety przedstawia poniższa tabela.

Cel szczegółowy / Priorytet	Udział priorytetu w całkowitym budżecie	
	(%)	(w mln zł)
Priorytet 1.1. Aktywizacja społeczno-zawodowa na rzecz poprawy sytuacji życiowej rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz ubóstwem	22	75,0
Priorytet 1.2 Wspieranie ekonomicznej funkcji rodziny	45	152,0
Priorytet 1.3 Wzmocnienie potencjału rodziny	2	3,0
CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Ograniczenie wykluczenia społecznego rodzin	69	230,0
Priorytet 2.1 Rozwój spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych przeznaczonych dla rodzin, dzieci i młodzieży	23,5	80,0
Priorytet 2.2 Profesjonalizacja kadr i wspomaganie systemu wspierania rodziny	2,5	6,5
CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Efektywny system wspierania rodzin	26	86,5
Priorytet 3.1 Wspieranie rodzin zastępczych, adopcyjnych i biologicznych	4	17,0

Priorytet 3.2 Wsparcie lokalnych systemów pieczy zastępczej	1	1,0
CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Rozwój rodzinnej pieczy zastępczej	5	18,0
RAZEM	100	334,5

4. KLUCZOWI PARTNERZY

Kluczowymi partnerami realizacji działań stanowiących operacjonalizację Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej Województwa Pomorskiego na lata 2014–2020 są w szczególności:

- jednostki samorządu terytorialnego;
- instytucje rynku pracy;
- instytucje pomocy i integracji społecznej;
- organizacje pozarządowe;
- instytucje edukacyjne;
- instytucje kultury;
- kościelne osoby prawne;
- podmioty ekonomii społecznej;
- ośrodki wsparcia ekonomii społecznej;
- instytucje otoczenia biznesu;
- przedsiębiorcy/ pracodawcy.

5. SYSTEM REALIZACJI, MONITOROWANIA ORAZ OCENY REALIZACJI

Proces realizacji Programu będzie monitorowany i okresowo oceniany. Działania w tym zakresie będą miały charakter regularny, komplementarny z Pomorskim Systemem Monitoringu i Ewaluacji (PSME).

Podstawą monitorowania i ewaluacji Programu będą raporty z jego realizacji. Raporty z realizacji Programu będą sprawozdaniami sporządzanymi raz na 2 lata, za które odpowiedzialny będzie ROPS, przekazując je Kierownikom RPS *Aktywni Pomorzanie* i Koordynatorowi SRWP do wiadomości.

Oprócz informacji obejmujących miniony okres, raporty powinny odnosić się również do danych z poprzednich raportów tak, aby możliwa była ocena postępów Programu od początku jego realizacji.

Podstawowymi narzędziami monitorowania realizacji Programu będą:

- baza informacji i wskaźników określonych na poziomie celów szczegółowych Programu;
- badania, ewaluacje, opracowania studialne, ekspertyzy, analizy, służące zaspokojeniu potrzeb informacyjnych związanych z monitorowaniem i ewaluacją Programu.

Za uruchomienie i funkcjonowanie wskaźników i informacji odpowiada ROPS.

6. PROCEDURA AKTUALIZACJI

Aktualizacja Programu może być podjęta przez Sejmik Województwa Pomorskiego w każdym czasie z inicjatywy własnej lub na uzasadniony wniosek Zarządu Województwa Pomorskiego.

Uzasadnienie podjęcia aktualizacji może w szczególności odwoływać się do wniosków i rekomendacji wynikających z okresowych raportów realizacji Programu.

Procedura aktualizacji Programu jest analogiczna, jak w przypadku jego przyjmowania.